

กระบวนการสร้างสันติสุข ในพื้นที่ขัดแย้งจังหวัด ชายแดนภาคใต้

กรณีศึกษา
หมู่บ้านชือเลาะห์ ตำบลเรียง อำเภอรีโอสาะ จังหวัดนราธิวาส

Peace Building Process in Southern Border,
Thailand: Case Study for Soelor Village,
Rieng Sub-District, Ruso District, Narathiwat

บทความวิจัย

พันเอก รัชชัย ตั้งพิทักษ์กุล

รองผู้บังคับการกรมทหารราบที่ ๑๑ รักษาพระองค์

บทคัดย่อ

นับตั้งแต่เหตุการณ์กลุ่มผู้ก่อเหตุรุนแรงบุกเข้าโจมตีค่ายกรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ (ค่ายปิเหล็ง) กองพันพัฒนาที่ ๔ อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ ๔ มกราคม ๒๕๕๗ จวบจนถึงปัจจุบันสถานการณ์การก่อเหตุรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังคงมีอย่างต่อเนื่อง

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการก่อเหตุรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และศึกษากระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ หมู่บ้านชือเลาะห์ ตำบลเรียง อำเภอรีโอสาะ จังหวัดนราธิวาส ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ผู้วิจัยได้ไปปฏิบัติภารกิจในระหว่างปี ๒๕๕๑ - ๒๕๕๒ โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการนำข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มบุคคลที่มีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ จำนวน ๑๒ คน และข้อมูลทุติยภูมิ จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาวิเคราะห์ด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์จากประสบการณ์ของผู้วิจัย เพื่อประมวลเป็นข้อเสนอแนะ และตัวแบบกระบวนการสร้างสันติสุขที่เหมาะสมกับพื้นที่ขัดแย้ง จังหวัดชายแดนภาคใต้

ผลการวิจัย พบว่า การก่อเหตุรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เกิดจากขบวนการ BRN-Coordinate อาศัยเงื่อนไขวงจรความรุนแรงทางสังคม อันเนื่องมาจากชาติพันธุ์ ประวัติศาสตร์ และอัตลักษณ์ท้องถิ่น ผสมกับการเบียดเบียนหลักศาสนาอิสลาม เพื่อเชื่อมโยงการต่อสู้ไปสู่วิถีทางของศาสนา โดยมีเป้าหมายสูงสุด คือเอกราช และการรื้อฟื้นรัฐปัตตานีดารุสซาลาม นอกจากนี้ ยังมีการขับเคลื่อนความรุนแรงโดยโครงสร้างองค์กรลับที่จัดตั้งขึ้น ซึ่งประกอบด้วยโครงสร้างกองกำลังติดอาวุธ (MAY) ทำหน้าที่ก่อเหตุรุนแรงในพื้นที่ด้วยยุทธวิธีการแบบกองโจร และการก่อวินาศกรรมในชุมชน และโครงสร้างมวลชนจัดตั้ง (MASA) ที่จัดตั้งหมู่บ้าน “อาเยาะห์” ทำหน้าที่เป็นฐานที่มั่น และให้การสนับสนุนกองกำลังติดอาวุธ โดยมีองค์กรจัดตั้งที่เรียกว่า “เปอร์กาเดส” (PERKADES) ทำหน้าที่บ่มเพาะ และจัดหาสมาชิกใหม่ให้กับขบวนการ เพื่อให้ สามารถดำรงการต่อสู้ได้อย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ และตัวแบบกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ขัดแย้ง จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในระดับหมู่บ้าน ควรมีวัตถุประสงค์ในการรองรับนโยบาย “การเมืองนำการทหาร” คือ มุ่งไปสู่การเอาชนะจิตใจประชาชน โดยกำหนดเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อน ได้แก่เจ้าหน้าที่รัฐ ๓ ฝ่าย (พลเรือน ตำรวจ และทหาร) ภาคประชาสังคม และประชาชนในพื้นที่ โดยรัฐสนับสนุนงบประมาณ และทรัพยากร พร้อมวิธีปฏิบัติ ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มงานที่มีการปฏิบัติตามลำดับขั้น จำนวน ๔ กลุ่มงาน ได้แก่ กลุ่มงานการควบคุมสถานการณ์ และสร้างความปลอดภัย, กลุ่มงานการเสริมสร้างความเข้าใจเชิงรุก, กลุ่มงานเสริมสร้างอำนาจรัฐให้เข้มแข็ง และกลุ่มงานพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างความยั่งยืน โดยมีกลุ่มงานติดตามและประเมินผล สำหรับควบคุม และกำกับการปฏิบัติตลอดห่วงกระบวนการ เพื่อนำไปสู่การยุติความรุนแรง คุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน สันติสุขที่ยั่งยืน เอกภาพ และ บูรณภาพแห่งดินแดนราชอาณาจักรไทยต่อไป

คำสำคัญ : กระบวนการสร้างสันติสุข, การก่อเหตุรุนแรง, จังหวัดชายแดนภาคใต้

Abstract

Since the raid incident at Khai Kromluangnarathiwatrajanagarindra (KhaiPileng), the 4th development battalion, Joreirong district, Narathiwat on January 4, 2004, unrest and violence has continued to occur in the southern-border provinces in Thailand.

The objectives of this research were to study the process of violence formation in the southern-border areas and to study the process of peace building in the area of Soelor village, Rieng sub-district, Roesor district, Narathiwat province, which was the area where the researcher was on the mission during 2011-2012. This research was a qualitative study with the primary data obtained from in-depth interviews with 12 individuals involved in peace-building process in the region and the secondary data obtained from the study of concepts, theories and related researches. These data were analyzed with empirical evidence from the on-site experience of the researcher in order to compile the recommendation and the model of the peace-building process that was appropriate to the conicted area in the southern-border provinces of Thailand.

The study found that the violence incidents were created by the BRN-Coordinate using social conicts in origins, history, and identities, together with the deviations in Islamic religious doctrine. The ultimate goals of the violence are independence and resurrection of the State Pattani Darul Salam. The violence incidents were driven and supported by several hidden organizations, such as MAY, MASA, and PERKADES. MAY is an armed-force organization

which creates violence using guerrilla tactics and community sabotage. MASA is an established-mass organization which establishes the Ary or village as the strong hold supporting the armed-force organization. PERKADES is an organization whose responsibilities include incubation and recruitment of new members for creating continuous violence.

Meanwhile, the suggested model of peace-building process at the village level in the southern-border provinces in Thailand should support the politics-leading-military policy to win people's hearts. The success of this model relies on strong participation of civilian, police, and military government staffs, civil societies, and local residents, with the government providing budget, resources, and strategic methods. The strategic methods require four sequential working groups. The 1st group is for controlling situations and safety security. The second group is for enhancing understanding using a proactive approach. The third group is for reinforcing the government power, and the fourth group is for improving the quality of life and sustainability. Performance of these four groups will be monitored and evaluated throughout the processes by the monitoring and evaluating working group. This suggested model may be used as a guideline for peace-building processes in the southern-border provinces in Thailand for ceasing the violence, better quality of life, sustainable peace, and unity of the kingdom of Thailand.

Keyword : Peace – Building Processes, Violence Incidents, Southern Border Provinces

บทนำ

วันที่ ๔ มกราคม ๒๕๕๗ เหตุการณ์ความรุนแรงที่หวนกลับคืนมาอีกครั้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งขบวนการปฏิวัติมลายูมุสลิมในพื้นที่ ถือเสมือนเป็นการประกาศสงครามกับรัฐบาลไทยอย่างเปิดเผย นับแต่นั้นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ตลอดระยะเวลา ๑๐ ปี หรือ ๑ ทศวรรษที่ผ่านมา ดินแดนที่ชาวไทยเคยอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขภายใต้ประเพณีวัฒนธรรมที่หลากหลาย และการเคารพในความต่างซึ่งกันและกัน ดินแดนที่เคยเต็มไปด้วยความหวังว่า จะเป็นสะพานที่ทอดยาวไปยังเพื่อนบ้านอาเซียนทางด้านใต้ของประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ดินแดนที่เรียกว่า “จังหวัดชายแดนภาคใต้” แห่งนี้ กลับประสบแต่เหตุการณ์ความรุนแรง และความสูญเสียที่น่าเศร้าใจ

เกิดอะไรขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้แห่งนี้ ระยะเวลาที่ผ่านมา เราได้เรียนรู้ และทำความเข้าใจเกี่ยวกับบริบทความขัดแย้ง และความรุนแรงที่เกิดขึ้นได้มากน้อยเพียงใด และที่สำคัญคือ เราพบหนทางแก้ปัญหาที่จะยุติความสูญเสีย และช่วยกันนำสันติสุขกลับคืนสู่พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้แล้วหรือยัง

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัย จึงได้ทำการวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์ ๒ ประการคือ เพื่อศึกษากระบวนการก่อเหตุรุนแรงในพื้นที่ขัดแย้ง จังหวัดชายแดนภาคใต้ และเพื่อหากระบวนการสร้างสันติสุขที่เหมาะสมกับพื้นที่ขัดแย้งแห่งนี้ โดยทำการถอดบทเรียนจากกระบวนการสร้างสันติสุขหมู่บ้านชื่อเสียง ตำบลเรียง อำเภอเรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส ซึ่งผู้วิจัย ได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในช่วงท้ายของกระบวนการ และเห็นว่า กระบวนการดังกล่าว สำเร็จลุล่วง ด้วยความราบรื่น และบังเกิดผลในระยะเวลาอันสั้น

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. การทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาบริบทความขัดแย้ง และกระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ขัดแย้ง จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบกับการศึกษา

บทเรียนจากการจัดการกับความขัดแย้งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งมีบริบท และองค์ประกอบความขัดแย้งที่ใกล้เคียงกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ อันได้แก่ การออกแบบวิธีการแก้ปัญหาการก่อการร้ายของมหาเธร์ โมฮัมหมัด, แนวคิด ฟิลิปปีนส์ กับขบวนการโมโร และนโยบายรัฐบาลกลางสาธารณรัฐอินโดนีเซียกับขบวนการอาเจห์เสรี

๒. การศึกษาทฤษฎีทางสังคม ประกอบด้วยทฤษฎีระบบ, ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม, ทฤษฎีแรงจูงใจ และทฤษฎีความมีส่วนร่วม ประกอบกับการศึกษาแนวคิดสันติวิธี เพื่อสร้างความเข้าใจ หลักวิชาการที่เกี่ยวข้อง สำหรับใช้เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากการวิจัยในขั้นต่อไป

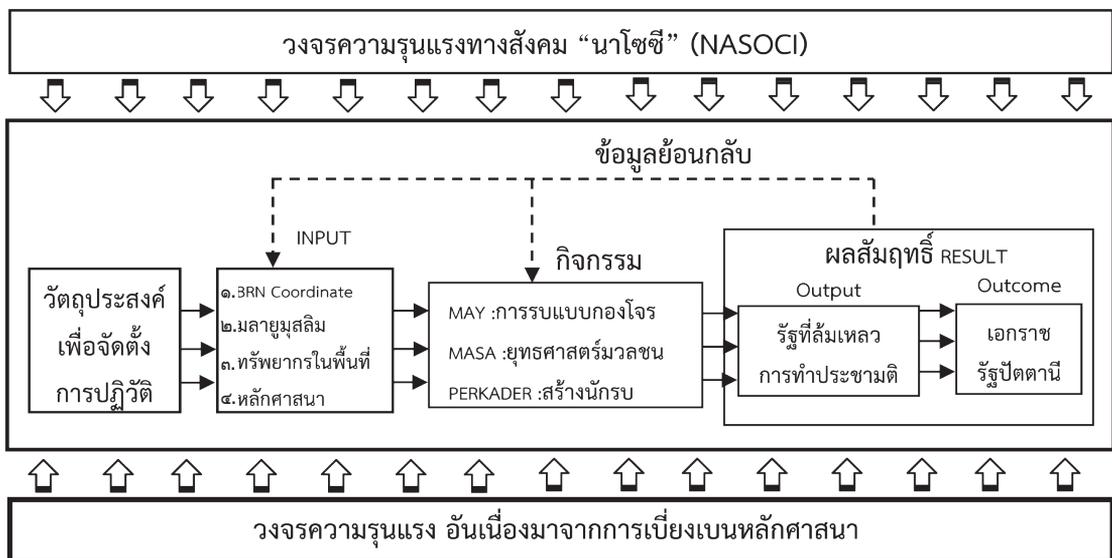
๓. การเก็บข้อมูล ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มบุคคลที่มีส่วนร่วมในกระบวนการก่อเหตุรุนแรง และ/หรือกระบวนการสร้างสันติสุข ในพื้นที่กรณีศึกษา จำนวน ๑๒ คน เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการก่อเหตุรุนแรง และกระบวนการสร้างสันติสุขที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่

๔. การนำข้อมูลที่ได้รับจากการวิจัย มาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์จากประสบการณ์ของผู้วิจัย ประกอบกับพื้นฐานทฤษฎีทางสังคมที่เกี่ยวข้อง เพื่อประมวลเป็นข้อสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด

ผลการวิจัย

๑. กระบวนการก่อเหตุรุนแรงในพื้นที่ที่ขัดแย้ง จังหวัดชายแดนภาคใต้

ขบวนการปฏิวัติมลายูในพื้นที่ที่ขัดแย้ง จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีอยู่หลากหลายขบวนการนั้น แท้จริงแล้วในปัจจุบัน ขบวนการปฏิวัติมลายู ซึ่งมีศักยภาพ และสามารถเป็นคู่ต่อกรกับรัฐบาลไทยได้ มีเพียง ขบวนการเดียว คือ ขบวนการ BRN – Coordinate เท่านั้น

รูปที่ ๑ ภาพแสดงกระบวนการก่อเหตุรุนแรงในพื้นที่ขัดแย้ง จังหวัดชายแดนภาคใต้

ขบวนการ BRN - Coordinate ได้กำหนดวัตถุประสงค์ เพื่อจัดตั้งการปฏิวัติ ไปสู่เป้าหมายสูงสุดคือเอกราชของรัฐปัตตานี โดยมีชาวไทยมลายูมุสลิม เป็นตัวขับเคลื่อน และยึดปัจจัยสนับสนุนการปฏิวัติ ในลักษณะพึ่งพาตนเอง โดยใช้ทรัพยากรทั้งปวงจากในพื้นที่เป็นหลัก

ขบวนการ BRN - Coordinate ได้แสวงประโยชน์จากบริบทภาวะแวดล้อมในพื้นที่ขัดแย้ง จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วยวงจรความรุนแรงทางสังคม อันเนื่องมาจากความแตกต่างของชาวไทยมลายูมุสลิม จากคนส่วนใหญ่ของประเทศ ทั้งด้านชาติพันธุ์ ศาสนา การศึกษา ประเพณี และวัฒนธรรม อันเป็นผลให้ชาวไทยมลายูมุสลิม มีอัตลักษณ์เฉพาะที่ชัดเจน ประกอบกับการบ่มเพาะหลักศาสนาอิสลามที่เบี่ยงเบน เพื่อนำไปสู่การจัดตั้งการปฏิวัติขององค์กร

กระบวนการก่อเหตุรุนแรงในพื้นที่ ได้วางการปฏิบัติการทั้งปวง ให้เป็นหน้าที่ของชาวไทยมลายูมุสลิม พร้อมกำหนดปัจจัยสนับสนุนในลักษณะพึ่งพาตนเอง และใช้ทรัพยากรจากภายในพื้นที่ สำหรับขับเคลื่อนงานการปฏิวัติ ด้วยยุทธวิธีการแบบกองโจร และการก่อการร้ายในชุมชน/เมือง โดยกองกำลังติดอาวุธ (MAY) และการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์งานมวลชน โดยองค์กรมวลชนจัดตั้ง (MASA) ซึ่งให้ความสำคัญในระดับล่างสุด คือ “อาเยาะห์” ประกอบกับการดำรงความต่อเนื่องในการปฏิวัติ ด้วยการบ่มเพาะ และสร้างสมาชิกใหม่ให้กับขบวนการ โดยเปอร์กาเดส (PERKADER) ทั้งนี้ กระบวนการทั้งปวง จะขยายผลไปสู่การทำให้ประเทศไทยเป็นรัฐที่ล้มเหลว ในการปกครอง และควบคุมพื้นที่ จนกระทั่ง เป็นความจำเป็นที่องค์กรระหว่างประเทศ จำเป็นต้องเข้าแทรกแซง และเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ ตัดสินอนาคตของตนเอง ด้วยการทำประชามติ อันนำไปสู่ชัยชนะของขบวนการ และการก่อตั้งรัฐปัตตานีดาร์ลุซซาลามในที่สุด

๒. กระบวนการสร้างสันติสุข หมู่บ้านชื่อละห์ ตำบลเรียง อำเภอเรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส

กระบวนการสร้างสันติสุขหมู่บ้านชื่อละห์ ประกอบด้วยแผนการปฏิบัติ ๘ ขั้น ได้แก่

๑) ขั้นที่ ๑ การปฏิบัติการทางทหาร และการเสริมสร้างความปลอดภัยเป็นการปฏิบัติ เพื่อกดดันลดศักยภาพการก่อเหตุของกำลังติดอาวุธ RKK และสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชน

๒) ขั้นที่ ๒ การเสริมสร้างความร่วมมือกับประชาชนในพื้นที่ โดยเริ่มจากกิจกรรมการช่วยเหลือประชาชน และพัฒนาความร่วมมือไปยังเรื่องอื่นๆ เพื่อสานสัมพันธ์ ลดความหวาดระแวง และเปิดช่องทาง การพูดคุยกับประชาชน

๓) ขั้นที่ ๓ การขยายผลความร่วมมือ และสร้างจุดเปลี่ยน เป็นการขยายผลความร่วมมือให้เพิ่มมากขึ้น และทำให้เกิดจุดเปลี่ยน (หรือที่เรียกว่า จุดผกผัน สำหรับการรบตามแบบ) โดยจุดเปลี่ยนของหมู่บ้านชื่อละห์ เกิดจากข้อผิดพลาดของขบวนการ BNR - Coordinate ในพื้นที่ ซึ่งได้เผาโรงเรียนในหมู่บ้าน โดยมวลชนในหมู่บ้านไม่ยินยอม เพราะทำให้ลูกหลานไม่มีที่เรียน ฝ่ายเจ้าหน้าที่ขยายผลจากความผิดพลาดนี้ จนทำให้ชาวบ้านหมดความอดทนกับความรุนแรงที่เกิดขึ้น และต้องการนำหมู่บ้านกลับไปสู่ความสงบสุข

๔) ขั้นที่ ๔ การปรับความคิด/ความเชื่อทางศาสนา ด้วยการนำชาวบ้านเข้าร่วมปฏิบัติศาสนกิจ และฟังการบรรยายธรรม จากกลุ่มดawah์ เป็นการปรับความคิด/ความเชื่อที่เบี่ยงเบนให้ถูกต้อง

๕) ขั้นที่ ๕ การสลายโครงสร้างองค์กรลับภายหลังปรับความคิด/ความเชื่อ ชาวบ้านตระหนักว่า สิ่งที่ทำร่วมกับขบวนการที่ผ่านมา ผิดหลักศาสนา และเป็นบาป จำเป็นต้องแก้ไข เพื่อให้บาป องค์กรลับทั้งหมดถูกเปิดเผย และถูกสลาย โดยสันติวิธี

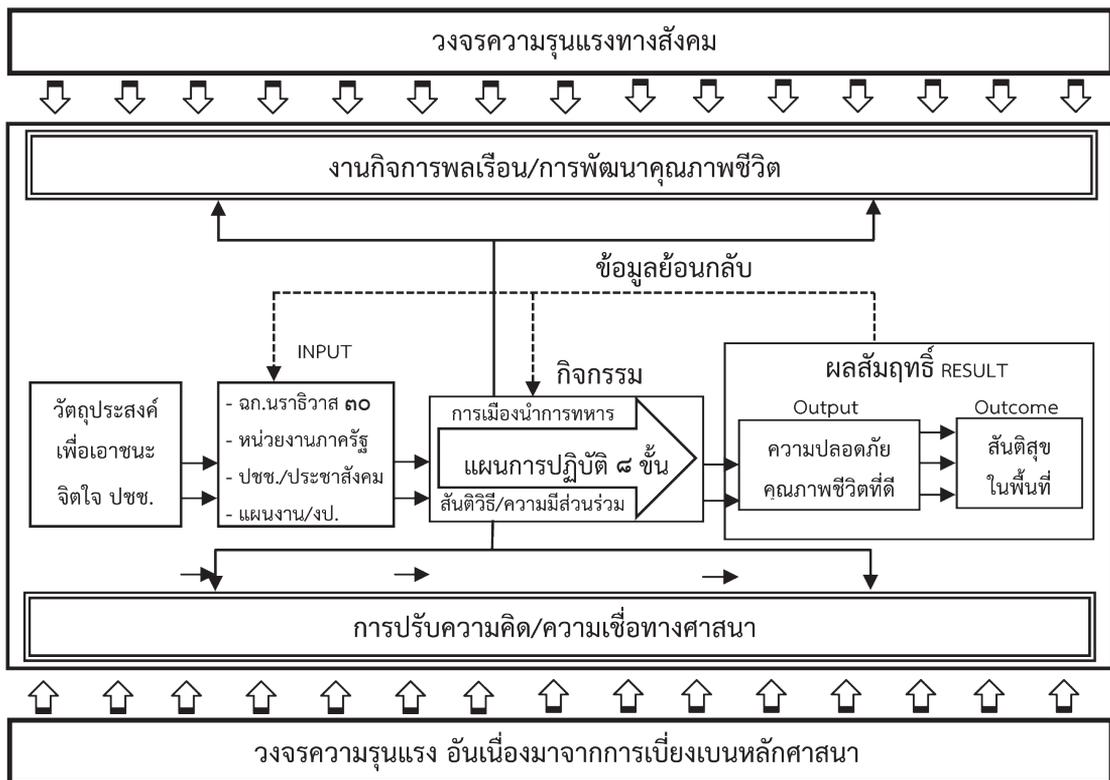
๖) ขั้นที่ ๖ การเสริมสร้างอำนาจรัฐให้เข้มแข็ง เป็นการนำหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะฝ่ายพลเรือน เข้าขับเคลื่อน และรื้อฟื้นการให้บริการภาครัฐในระดับหมู่บ้าน โดยมีกิจกรรม

เชิงสัญลักษณ์ที่สำคัญ คือการประกาศเป็นหมู่บ้านเข้มแข็ง

๗) ขั้นที่ ๗ การพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับประชาชน เป็นการเร่งรัด และพัฒนาความเป็นอยู่ให้กับประชาชน เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงประโยชน์ที่ได้รับ หากหมู่บ้านสงบ ซึ่งแตกต่างจากเดิม รวมถึง เพื่อเป็นแบบอย่างให้กับหมู่บ้านอื่นๆ

๘) ขั้นที่ ๘ การดำรงสันติสุขให้ยั่งยืน เป็นการ

สร้างความยั่งยืนให้เกิดขึ้น

รูปที่ ๒ กระบวนการสร้างสันติสุข หมู่บ้านชือเลาะห์ ตำบลเลียง อำเภอรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส

โดยสรุปกระบวนการสร้างสันติสุขหมู่บ้านชือเลาะห์ ซึ่งนำโดยหน่วยทหาร (ฉก.นราธิวาส ๓๐) นั้น มีวัตถุประสงค์ที่วางอยู่บนกรอบยุทธศาสตร์ “การเมืองนำการทหาร” คือมุ่งไปสู่การเอาชนะจิตใจประชาชน และความมีส่วนร่วมของประชาชน บนวิถีชีวิตที่ถูกต้องตามหลักศาสนา โดยดำเนินการตามแผนการปฏิบัติ ๘ ขั้น จนนำไปสู่การสลายโครงสร้างองค์กรลับของขบวนการ แล้วนำหน่วยงานภาครัฐ

เข้าขับเคลื่อนงานการพัฒนา เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับประชาชนทั้งนี้ เพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์สุดท้ายที่ต้องการ คือการสร้างสันติสุขที่ยั่งยืน

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

๑. สรุปผลการศึกษา

ผู้วิจัยได้ถอดบทเรียนจากกระบวนการสร้างสันติสุขหมู่บ้านชือเลาะห์ ซึ่งมีจุดแข็ง โดยสามารถสร้างจุดเปลี่ยนที่

นำไปสู่จุดผกผันของมวลชนในพื้นที่ จากเดิม ซึ่งสนับสนุน ขบวนการก่อเหตุรุนแรง ให้หันกลับมาร่วมมือกับรัฐในการยุติ ความรุนแรง และสร้างความสงบสุข ประกอบกับการใช้หลัก ศาสนา โดยผ่านกลุ่มดาวะห์ ซึ่งเป็นที่ยอมรับ และมีต้นทุน ทางสังคมในพื้นที่ขัดแย้ง จังหวัดชายแดนภาคใต้ อันเป็นผล ให้กระบวนการสร้างสันติสุขที่เกิดขึ้น เป็นไปด้วยความราบรื่น และบังเกิดผลในระยะเวลาอันสั้น

อย่างไรก็ตาม การนำกระบวนการสร้างสันติสุข หมู่บ้านชื่อเลาะห์ ไปขยายผล และนำไปใช้ ในหมู่บ้านอื่นนั้น คงมีข้อจำกัดในการปฏิบัติ โดยหากไม่สามารถสร้างจุดเปลี่ยน หรือจุดผกผันให้เกิดขึ้น ผลการปฏิบัติ คงไม่อาจคาดหวังได้ เหมือนเช่นกรณีหมู่บ้านชื่อเลาะห์ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัย จึงได้ ทำการศึกษา และ ถอดบทเรียนจากตัวแบบ และแนวความคิด ในการสร้างสันติสุขในพื้นที่ขัดแย้ง จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพิ่มเติม โดยศึกษาตัวแบบ (Model) การเสริมสร้างหมู่บ้าน เข้มแข็งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จากผลการวิจัยของ พันเอก กิตติพิงค์ ชื่นใจชน และแผนการต่อสู้เพื่อเอาชนะเขตอำนาจ รัฐซ้อนในระดับหมู่บ้าน ประจำปี 2556 ของกองอำนวยการ รักษาความมั่นคงภายในภาค ๔ ส่วนหน้า ทั้งนี้ เพื่อสร้าง “ตัวแบบ (Model) กระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ขัดแย้ง จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในระดับหมู่บ้าน”

กระบวนการสร้างสันติสุขในพื้นที่ขัดแย้งจังหวัด ชายแดนภาคใต้ ในระดับหมู่บ้าน ควรมียัตถุประสงค์ (Objectives) รองรับนโยบาย “การเมืองนำการทหาร” คือมุ่ง ไปสู่การเอาชนะจิตใจประชาชน โดยกำหนดเครื่องมือสำคัญใน การขับเคลื่อน โดยเน้นการทำงานแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาค ส่วน ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่รัฐ (ข้าราชการพลเรือน ทหาร และตำรวจ) ภาคประชาชน และภาคประชาสังคมในพื้นที่ ทั้งนี้รัฐบาลควรจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรให้เหมาะสมกับการกิจ โดยมีวิธีการปฏิบัติแบ่งตามลำดับขั้นออกเป็น 5 กลุ่มงาน ดังนี้ กลุ่มแรก งานควบคุมสถานการณ์และสร้าง ความปลอดภัย กลุ่มที่สอง งานเสริมสร้างความเข้าใจเชิงรุก

กลุ่มที่สาม งานเสริมสร้างอำนาจรัฐให้เข้มแข็ง กลุ่มที่สี่ งานพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างความยั่งยืน และกลุ่มที่ห้า งานติดตาม และประเมินผล ทั้งนี้ เพื่อนำไปสู่การยุติความ รุนแรง และคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน รวมถึง ผลลัพธ์ สุดท้ายที่ต้องการ คือสันติสุขที่ยั่งยืน และเอกภาพ/บูรณภาพ แห่งดินแดนราชอาณาจักรไทย รายละเอียดการปฏิบัติในแต่ละ กลุ่มงานมีดังนี้

๑) กลุ่มแรก งานควบคุมสถานการณ์และสร้าง ความปลอดภัย เป็นกลุ่มงานที่ดำเนินการ ในระดับหมู่บ้าน จัดตั้งของขบวนการ BRN - Coordinate ซึ่งองค์กรลับของ ขบวนการภายในหมู่บ้าน ยังคงมีอิทธิพลเหนือกว่าองค์กร ภาครัฐในระดับหมู่บ้าน หรือที่เรียกกันว่า “หมู่บ้านเสริมสร้าง ความมั่นคง” โดยสิ่งท้าทาย หรือภัยคุกคามในขั้นนี้ คือการ ก่อเหตุรุนแรง และการก่อวินาศกรรม จากกองกำลังติดอาวุธ (ชุด RKK) วิธีปฏิบัติในขั้นนี้ ประกอบด้วยมาตรการทางทหาร จากเขาไปหานัก โดยเริ่มจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม และจัดเตรียมสนามรบด้านการข่าว, การ รบ.ก. ชีวิต และ ทรัพย์สิน, การจำกัดความเคลื่อนไหว/ลดอิทธิพลองค์กรจัด ตั้งของขบวนการ การปฏิบัติการทางทหารเชิงรุก การสลาย ชีตความสามารถในการก่อเหตุ และ การทำลายกองกำลังติด อาวุธ (ชุด RKK) ทั้งนี้ ใช้กำลังทุกภาคส่วนร่วมปฏิบัติ โดย กำลังทหารเป็นส่วนปฏิบัติหลัก เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมาย การลด จำนวนการก่อเหตุรุนแรงให้อยู่ในระดับที่ควบคุมได้ ประชาชน มีความปลอดภัย และเริ่มเชื่อมั่นในฝ่ายรัฐ สำหรับกลุ่มงาน ติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติในขั้นนี้ แสดงให้เห็น ใน เชิงประจักษ์จากตัวชีวิต ดังต่อไปนี้

- ไม่ปรากฏความเคลื่อนไหวของกองกำลังติดอาวุธ (ชุด RKK) ภายในหมู่บ้าน
- ไม่เกิดเหตุรุนแรงในหมู่บ้าน หรือบริเวณใกล้เคียง
- กำลังประชาชน มีส่วนร่วมในการ รบ.ก. หมู่บ้าน และหากเกิดเหตุรุนแรงภายในหมู่บ้าน และบริเวณใกล้เคียง ชาวบ้าน โดยเฉพาะแกนนำหมู่บ้านจะมีความกระตือรือร้นนี้

จะเข้าร่วมแก้ปัญหาทากับเจ้าหน้าที่รัฐ

- ผู้มีรายชื่อตามฐานข้อมูลกลุ่มผู้ก่อเหตุรุนแรง ออกมาแสดงตน ยุติบทบาทที่เกี่ยวข้องกับขบวนการ และเข้าร่วมกิจกรรมกับรัฐอย่างเป็นรูปธรรม

๒) กลุ่มที่สอง งานเสริมสร้างความเข้าใจเชิงรุก เป็นกลุ่มงานที่ดำเนินการในหมู่บ้านเสริมสร้างความมั่นคง และหมู่บ้านเร่งรัดการพัฒนา ตลอดห้วงเวลาที่เงื่อนไขวงจรความรุนแรงทางสังคมและหลักศาสนาที่เบี่ยงเบน ยังคงมีอยู่ในพื้นที่ โดยสิ่งท้าทายโดยตรง หรือภัยคุกคามในขั้นนี้ คือ การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ งานมวลชนของมวลชนจัดตั้งระดับหมู่บ้าน ที่เรียกว่า “อาเยาะห์” (AJAK) รวมถึง อาจได้รับผลกระทบจากการก่อเหตุรุนแรง และการก่อวินาศกรรม จากกองกำลังติดอาวุธ (ชุด RKK) ด้วย วิถีปฏิบัติในขั้นนี้ประกอบด้วย งานกิจการพลเรือน และช่วยเหลือประชาชน, การสร้างความเชื่อมั่น และศรัทธาต่อฝ่ายรัฐ, การคลายเงื่อนไขการปฏิวัติ/ทำลายความชอบธรรมของกลุ่มผู้ก่อเหตุรุนแรง, การจำกัดบทบาท/ลดอิทธิพลของอาเยาะห์, การปรับความคิด/ความเชื่อทางศาสนา และการถอนแกน/สลายโครงสร้างองค์กรจัดตั้งของขบวนการทั้งระบบ ทั้งนี้ ใช้กำลังทุกภาคส่วนร่วมปฏิบัติ โดยกำลังทหารเป็นส่วนปฏิบัติหลัก เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมาย การขจัดเงื่อนไขความรุนแรงทั้งปวง และการทำให้ชาวบ้านมีศรัทธาในหลักศาสนาที่ถูกต้อง สำหรับกลุ่มงานติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติในขั้นนี้ แสดงให้เห็นในเชิงประจักษ์จากตัวชี้วัด ดังนี้

- ภาพข่าวที่ได้รับจากชาวบ้านในพื้นที่ มีความชัดเจน ทั้งในแง่การแจ้งเตือนความเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้ก่อเหตุ และการก่อเหตุรุนแรงในพื้นที่ จนถึง การให้ข้อมูลเครือข่ายกลุ่มผู้ก่อเหตุรุนแรงในหมู่บ้าน

- ชาวบ้านในพื้นที่ มีท่าที และให้การต้อนรับเจ้าหน้าที่รัฐ ด้วยความจริงใจ

- กิจกรรมและโครงการของรัฐ มีผู้เข้าร่วม และให้การสนับสนุน เพิ่มมากขึ้น

- ไม่มีปรากฏภาพข่าว หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ และผลการซักถามจากผู้ก่อเหตุรุนแรง ที่ถูกควบคุมตัว เกี่ยวกับการบ่มเพาะ/ปลุกเร้าในหมู่บ้าน รวมถึง การสนับสนุนด้านการเงิน, อาหาร, ที่พักพิง และการรักษาพยาบาล ให้กับกลุ่มผู้ก่อเหตุรุนแรง

- การปฏิบัติศาสนกิจ เป็นไปอย่างเปิดเผย และถูกต้องตามหลักศาสนา

- วิถีชีวิตชาวบ้าน และกิจกรรมตามประเพณี เป็นไปอย่างปกติสุข โดยเฉพาะกิจกรรมในห้วงพลบค่ำ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลกลุ่มผู้ก่อเหตุรุนแรงลดน้อยลง และปราศจากกองกำลังติดอาวุธในหมู่บ้าน

- ผู้มีรายชื่อตามฐานข้อมูลกลุ่มผู้ก่อเหตุรุนแรง ออกมาแสดงตน, ยุติบทบาทที่เกี่ยวข้อง กับขบวนการ และเข้าร่วมกิจกรรมกับรัฐอย่างเป็นรูปธรรม

- แกนนำหมู่บ้าน และผู้มีรายชื่อตามฐานข้อมูลกลุ่มผู้ก่อเหตุรุนแรง เข้าร่วมโครงการการปรับความคิด/ความเชื่อทางศาสนา เช่น โครงการประชาร่วมใจ ทำความดีเพื่อแผ่นดิน เป็นต้น

- เจ้าหน้าที่รัฐ สามารถเข้าปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ได้ตามปกติ

๓) กลุ่มที่สาม งานเสริมสร้างอำนาจรัฐให้เข้มแข็ง เป็นกลุ่มงานที่มุ่งเน้นดำเนินการในหมู่บ้านเร่งรัดการพัฒนา โดยเป็นการปฏิบัติ ภายหลังจากที่เจ้าหน้าที่ทหารสามารถควบคุมสถานการณ์การก่อเหตุรุนแรง, พื้นที่เริ่มมีความปลอดภัย และส่วนราชการอื่นๆ สามารถเข้าพื้นที่ เพื่อปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ได้ โดยสิ่งท้าทายโดยตรง หรือภัยคุกคามในขั้นนี้ คือการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์งานมวลชนของมวลชนจัดตั้ง “อาเยาะห์” รวมถึง อาจได้รับผลกระทบจากการก่อเหตุรุนแรง และการก่อวินาศกรรมจากกองกำลังติดอาวุธ (ชุด RKK) วิถีปฏิบัติในขั้นนี้ประกอบด้วย การป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยแทรกซ้อน, การเสริมสร้าง ความเข้มแข็งให้กับกลไกระดับหมู่บ้าน และการเสริมสร้างความสัมพันธ์

อันดีกับเจ้าหน้าที่รัฐ โดยเป็นกลยุทธ์เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับหมู่บ้านจัดตั้ง จำนวน ๑๑ กลยุทธ์ ตามที่ระบุไว้ในแผนการต่อสู้เพื่อเอาชนะ การจัดตั้งเขตอำนาจรัฐซ้อน ระดับหมู่บ้าน ประจำปี ๒๕๕๖ และกิจกรรมสุดท้ายในกลุ่มงานนี้คือการประกาศเป็นหมู่บ้านเข้มแข็ง ทั้งนี้ ใช้กำลังทุกภาคส่วนร่วมปฏิบัติ โดยมีเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง เป็นส่วนปฏิบัติหลัก เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมาย การสร้างกลไกระดับหมู่บ้านที่เข้มแข็ง, สามารถมีบทบาทในการปกครอง และดูแลชาวบ้านได้อย่างแท้จริง สำหรับกลุ่มงานติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติในขั้นนี้ แสดงให้เห็นในเชิงประจักษ์จากตัวชี้วัด ซึ่งมุ่งเน้นทำที่/พฤติกรรมของชาวบ้าน และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน เหมือนเช่นกลุ่มงาน การเสริมสร้างความเข้าใจเชิงรุก โดยมีตัวชี้วัดเพิ่มเติม ดังนี้

- ปัญหาภัยแทรกซ้อน เช่นปัญหายาเสพติด การลักลอบค้าของเถื่อนบางบางลง

- รัฐสามารถบังคับใช้กฎหมาย ได้อย่างทั่วถึง และเป็นธรรมมากขึ้น

- ชาวบ้านได้รับ และเข้าถึงบริการภาครัฐ อย่างทั่วถึง และครบถ้วน

๔) กลุ่มที่สี่ งานพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างควมยั่งยืน เป็นกลุ่มงานที่ดำเนินการในพื้นที่ที่มีความปลอดภัย มีการสลายองค์กรจัดตั้งของขบวนการ และสามารถขับเคลื่อนการพัฒนาได้ โดยส่วนใหญ่ จะดำเนินการในหมู่บ้านเสริมสร้างการพัฒนา โดยสิ่งทำหายโดยตรง หรือภัยคุกคามในขั้นนี้ คือการก่อเหตุรุนแรง และการก่อวินาศกรรมของกองกำลังติดอาวุธ (ชุด RKK) จากหมู่บ้านอื่น วิธีปฏิบัติในขั้นนี้ประกอบด้วย การจัดเวทีชาวบ้าน หรือกิจกรรมอื่นใดซึ่งเป็นไปได้ เพื่อรับทราบปัญหา และความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้านในหมู่บ้าน, การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน, การจัดกิจกรรม/โครงการ เพื่อแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้าน, การส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณี และอัตลักษณ์ท้องถิ่น และการจัดกิจกรรมเพื่อเปิด โลภทัศน์ให้กับแกนนำ

หมู่บ้าน, ผู้นำทางศาสนา, และกลุ่มเยาวชน โดยเฉพาะทัศนคติเกี่ยวกับความเป็น พหุสังคม, แนวคิดสันติวิธี และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขภายใต้ความแตกต่าง ทั้งนี้ ใช้กำลังทุกภาคส่วน ร่วมปฏิบัติ โดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง เป็นส่วนปฏิบัติหลัก เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมาย การทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และสันติสุขที่ยั่งยืนในพื้นที่ สำหรับกลุ่มงานติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติในขั้นนี้ แสดงให้เห็นในเชิงประจักษ์จากตัวชี้วัด ซึ่งมุ่งเน้นทำที่/พฤติกรรมของชาวบ้าน และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน เหมือนเช่นกลุ่มงานเสริมสร้างอำนาจรัฐให้เข้มแข็ง โดยมีตัวชี้วัดเพิ่มเติม จากผลการพัฒนา ดังนี้

- โครงสร้างพื้นฐานของรัฐ ได้รับการพัฒนาอย่างครบถ้วน สมบูรณ์ ได้แก่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล, โรงเรียนรัฐบาล ระดับประถมศึกษา เป็นต้น

- วิสาหกิจชุมชนได้รับการพัฒนา/ส่งเสริม ทำให้เกิดความสามัคคี และมีการรวมกลุ่มกันเหนียวแน่น โดยเฉพาะกลุ่มสตรี

- ชาวบ้าน มีเศรษฐกิจ และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

๕) กลุ่มที่ห้า งานติดตาม และประเมินผล เป็นกลุ่มงานที่ดำเนินการในทุกพื้นที่อย่างต่อเนื่อง เพื่อติดตามผล, กำกับการปฏิบัติ และเฝ้าระวังสถานการณ์ในพื้นที่ โดยใช้ตัวชี้วัดเชิงประจักษ์ ตามที่กำหนดไว้ในแต่ละกลุ่มงานเป็นหลักเกณฑ์ในการประเมินผล

๒. ข้อเสนอแนะ

๑) ข้อเสนอแนะต่อรัฐบาล มีประเด็นสำคัญซึ่งรัฐบาล สมควรพิจารณา และนำไปใช้ในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ สรุปได้ดังนี้

- ประการแรก ขบวนการ BRN - Coordinate อาศัยฐานการปฏิบัติที่ก่อเกิดจากจรรยา ความรุนแรงในพื้นที่ ๒ วงจร คือวงจรความรุนแรงทางสังคม อันเนื่องมาจากประเด็นเชื้อชาติ, ประวัติศาสตร์ปัตตานี และเงื่อนไขความไม่เป็น

ธรรม ประกอบกับวงจรความรุนแรงจากการเบียดเบียนหลักศาสนา ซึ่งกระบวนการแก้ปัญหาของฝ่ายรัฐที่ผ่านมา โดยส่วนใหญ่ มุ่งเน้นไปสู่การขจัดวงจรความรุนแรงทางสังคมเป็นหลัก เนื่องจากเจ้าหน้าที่รัฐ รับรู้บริบทความขัดแย้งและเข้าใจแนวทางการแก้ปัญหาลักษณะดังกล่าว โดยอาศัยประสบการณ์จากการต่อสู้เพื่อเอาชนะพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยในอดีต สำหรับวงจร ความรุนแรงจากการเบียดเบียนหลักศาสนา ฝ่ายรัฐประสบความสำเร็จอย่างมาก โดยกระทำได้เพียงการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับผู้นำทางศาสนาในพื้นที่ และความพยายามแสดงให้เห็นถึงการเคารพในความแตกต่างด้านศาสนา แต่ปมเงื่อนไขเกี่ยวกับประเด็นปัญหาหลักศาสนาที่เบียดเบียน กลับได้รับ การแก้ไข และสร้างความกระจ่างให้เกิดขึ้นค่อนข้างน้อย ซึ่งเป็นผลให้กระบวนการแก้ปัญหาของรัฐ มีความคืบหน้าไม่มากนัก ซึ่งหากฝ่ายรัฐ สามารถคลายปมเงื่อนไข/สร้างศรัทธาในหลักศาสนาที่ถูกต้อง และขจัดวงจรความรุนแรงจากการเบียดเบียนหลักศาสนาได้ จะส่งผลให้กระบวนการแก้ปัญหา บรรลุผลสำเร็จเร็วยิ่งขึ้น โดยสิ้นเปลืองงบประมาณไม่มากนัก และสามารถนำไปสู่สันติสุขที่ยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

- ประการที่สอง การขจัดวงจรความรุนแรงจากการเบียดเบียนหลักศาสนาที่มีความละเอียดอ่อนอย่างยิ่งนั้น รัฐบาลควรสนับสนุนให้องค์กรศาสนาอิสลามในประเทศไทย เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้าง ความเข้าใจในหลักศาสนาที่ถูกต้อง โดยเฉพาะการวินิจฉัยประเด็นที่นำไปสู่การยุติเงื่อนไขข้อกล่าวอ้าง เพื่อการทำสงครามศาสนาของขบวนการ BRN - Coordinate รวมถึง การชี้แจงทำความเข้าใจกับประชาชาติมุสลิม และองค์การการประชุมอิสลาม (Organization of the Islamic Cooperation หรือ OIC) เพื่อปฏิเสธความชอบธรรมในการต่อสู้ของขบวนการ BRN - Coordinate และปฏิเสธการก่อเหตุรุนแรง ซึ่งกระทำต่อประชาชนผู้บริสุทธิ์ ด้วยความโหดร้าย, ทารุณ และไร้มนุษยธรรม ซึ่งขัดกับหลักศาสนาอย่างสิ้นเชิง สมควรออกประกาศข้อเรียกร้องอย่างเป็นทางการ เพื่อให้

ให้ยุติการก่อเหตุในลักษณะดังกล่าว

๒) ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานด้านความมั่นคง มีประเด็นสำคัญซึ่งหน่วยงานด้านความมั่นคง โดยเฉพาะกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) สมควรพิจารณาปรับ หรือเพิ่ม การดำเนินการ ดังต่อไปนี้

- ประการแรก การพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับขบวนการ BRN - Coordinate ทั้งในด้านโครงสร้างการจ้องจ้องกร และแนวทางในการขับเคลื่อนการปฏิบัติ เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ยุทธศาสตร์, ยุทธวิธีและหลักนิยมของฝ่ายตรงข้าม เป็นไปอย่างจำกัด และไม่มีความคืบหน้ามากนัก ซึ่งหากยึดหลักนิยม การปฏิบัติการทางทหารแล้ว การศึกษาเรียนรู้ฝ่ายตรงข้าม ถือเป็นเรื่องสำคัญยิ่งที่จะต้องกระทำเป็นความเร่งด่วนแรก

- ประการที่สอง หน่วยทหารจากภายนอกพื้นที่กองทัพภาคที่ ๔ ที่ได้รับมอบภารกิจให้ไปปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีการสับเปลี่ยนกำลังเป็นวงรอบ ประมาณ ๑ ปี หรือ ๑ ปี ๖ เดือนนั้น การปฏิบัติดังกล่าว ย่อมส่งผลกระทบต่อความต่อเนื่องในการแก้ปัญหา จำเป็นต้องให้ความสำคัญและสร้างระบบขึ้นมารองรับ เพื่อลดผลกระทบจากการสับเปลี่ยนกำลังให้เหลือน้อยที่สุด ทั้งนี้ หากเป็นไปได้ ควรมีการพัฒนาไปสู่การกำหนดรายละเอียดในการปฏิบัติที่ชัดเจน โดยอาจเทียบเคียงกับการปฏิบัติในการสับเปลี่ยนกำลังในการรบตามแบบ

บรรณานุกรม

- กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค ๔ ส่วนหน้า. (๒๕๕๖). เรื่องสรุปผลการปฏิบัติงานประจำปี ๒๕๕๖.
- กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค ๔ ส่วนหน้า. (๒๕๕๗). เรื่อง เอกสารประกอบการประชุม.
- กิตติพงษ์ ชื่นใจชน. (๒๕๕๔). การพัฒนาการดำเนินงานเสริมสร้างหมู่บ้านเข้มแข็ง (กำแพงอามาตามัย) ของหน่วยเฉพาะกิจยะลา.
- เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยการทัพบก.
- ชัชภณ สว่างโชติ. (๒๕๕๐). แนวคิดของกลุ่มคณะที่ในกรณีความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยการทัพบก.
- ปิ่นหลา ปัตตานี. (๒๕๕๕). องค์การปฏิวัติปัตตานี คือใคร.
- บุหงา ปัตตานี. (๒๕๕๔). ทิ้งภูผา เข้าหามวลชน.
- ประชุม รอดประเสริฐ. (๒๕๔๓). นโยบายและการวางแผน หลักการและทฤษฎี (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: เนติกุลการพิมพ์.
- พร ภิเศก. ๒๕๔๙. ความเชื่อและการแพร่กระจายของแนวคิดศาสนาอิสลามหัวรุนแรงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.
- เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยการทัพบก.
- พิชัย เข้มทอง. (๒๕๕๐). นโยบายรัฐบาลกลางสาธารณรัฐอินโดนีเซียกับขบวนการอาเจห์ เสรี. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยการทัพบก.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๔๒). พจนานุกรม.
- รอบบินส์, เอส พี และแมรี, ซี. (๒๕๔๖). พฤติกรรมองค์กร. แปล และเรียบเรียง โดย รังสรรค์ ประเสริฐศรี. กรุงเทพฯ: เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น อินโดไชน่า.
- วิเชียร วิทยอุดม. (๒๕๔๘). ทฤษฎีองค์การ. กรุงเทพฯ : ธีระฟิล์มและโซเท็กซ์.
- วิโรจน์ สารรัตน์. (๒๕๔๕). การบริหาร หลักการ ทฤษฎี ประเด็นทางการศึกษา และบทวิเคราะห์องค์การทางการศึกษาไทย (พิมพ์ครั้งที่ ๓). กรุงเทพฯ: ทิพย์วิสุทธิ.
- สุพิศ วงธรรมพินธา. (๒๕๓๒). พื้นฐานวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : ดิฉันบุคลส์.
- สุพิศ วงธรรมพินธา. (๒๕๔๓). มนุษย์กับสังคม (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ: ภูมิไทย.
- ลำเรจ ศรีทราย. (๒๕๕๐). ขบวนการ BRN – Coordinate กับการก่อความไม่สงบ ในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภาคใต้และ ๔ อำเภอของจังหวัดสงขลา ในช่วงปี ๒๕๔๗ - ปัจจุบัน (๒๕๕๐) และแนวคิดในการยุติสถานการณ์. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล,วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.
- ลำเรจ ศรีทราย. (๒๕๕๓). อาเยาะห์ อาร์เคเคเป็นใคร ใน ๓ จขต..
- ลำเรจ ศรีทราย. (๒๕๕๕). คีไก่ใต้ใครชนะ.
- หน่วยเฉพาะกิจยะลา. (๒๕๕๔). แผนปฏิบัติการแก้ไขปัญหาคความมั่นคงในพื้นที่ จว.ยะลา ประจำปี ๒๕๕๔.
- อนิซวัง แก้วจางรงค์. (๒๕๕๒). หลักการจัดการ. สงขลา: นำคิลป์โฆษณา.
- อำนาจ ธีระวนิช. (๒๕๕๓). การจัดการยุคใหม่ (Modern Management) (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- Certo, Samuel C. (2000). การจัดการสมัยใหม่ (Modern management). แปล และเรียบเรียง โดย พัทธนี นนทศักดิ์ และ ปิยะพันธ์ บึงเมือง. กรุงเทพฯ: เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น อินโดไชน่า.

Cohen , J.M. and Uphoff. (1981) N.T. *Rural Development Participation : Concept And Measures for Project Design Implementation and Evaluation.*

Fornaroff, A. (1980). *Community involvement in Health System for Primary Health Care.* Geneva: World Health Organization.

Kindred, A. R. (1980). *Data systems and management : Introduction to systems analysis and design* (2nd ed.). Englewood Cliffs, NJ: Prentice - Hall.

Miles, MB. & Huberman, AM. (1994). *Qualitative Data Analysis* (2nd edition).

Thousand Oaks. CA: Sage Publications Newstrom and Davis. (1993). *Organizational behavior : Personnel management : Industrial sociology.* New York: McGraw - Hill Publishers.

Oakley. (1984). *P. Approaches To Participation In Rural Development.* Geneva : International Office.

Rohan Gunaratna, Arabinda Acharya และ Sabrina Chua. (๒๕๕๓). *ความขัดแย้ง และการก่อการร้ายทางภาคใต้ของไทย.* แปล และเรียบเรียงโดย พันโทหญิง ธนพรพรช เดชสุภา. กรุงเทพฯ : อรุณการพิมพ์.